

N:o 56.

Af herr **Unger**, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande särskilda bestämmelser om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.

Enligt hvad Norrlandskommitténs och föredragande statsrådets yttranden gifva vid handen, afses med Kungl. Maj:ts nådiga proposition n:o 10 om arrende af viss jord på landet inom Norrland och Dalarne »att till själfägande allmogen återföra så mycket som möjligt af den jordbruksjord, som redan öfvergått i sågverksindustriens ägo».

Det torde alltså böra tagas i öfvervägande, huruvida antagligt må vara, att den föreslagna lagen verkligen kan leda till detta mål, och, i sammanhang därmed, jämväl huruvida skälig anledning må förefinnas att nu — innan ens den af Riksdagen antagna nya arrendelagen trädte i kraft och erfarenhet vunnits, huru den verkar — åter stifta särskild undantagslag för vissa ägare af hemman i viss del af riket.

Vid jämförelse af den af Riksdagen antagna allmänna arrendelagen med den här ifrågavarande särskilda norrlandslagen jämte högsta domstolens däröfver afgifna utlåtande, synes det för mig och helt visst för mången med mig uppenbart, att omförmälda, med undantagslagen åsyftade ändamål icke vinnes, samt för öfrigt att några af de för målets vinnande ifrågasatta medel äro af beskaffenhet att icke väl kunna af ändamålet helgas, eller, äfven om ändamålet vunnnes, kunna ur rättfärdighetssynpunkt försvaras.

I dessa hänseenden åberopar jag särskildt följande yttrande af herr justitierådet Herslow till högsta domstolens protokoll den 8 november 1906:

Bih. till Riksd. Prot. 1907. 1 Saml. 2 Afd. 1 Band. 34 Häft. (N:o 56.)

»Under antagande att, såsom motiven till förevarande lagförslag utmärka, bevarandet och det erforderliga stärkandet af en själfständig jordbrukande befolkning äfvensom jordbrukets behöriga utveckling i ifrågasatta landsdelar med nödvändighet kräfva åtminstone större delen af de ifrågasatta väsentliga ingreppen i vissa jordägareklassers förfoganderätt öfver sin jord samt i den aftalsfrihet, som i öfriga delar af riket förunnas jordägare och arrendatorer, har äfven jag låtit mina principiella betänkligheter mot förslaget falla. Det torde emellertid vara att befara, att den föreslagna lagen skall befinnas icke ledande till det åsyftade målet, utan snarare verkande i motsatt riktning. Då det enligt förslaget icke är dessa jordägareklasser betaget att själfva genom eget aflönadt folk besörja jordbruket å sina hemman eller lägenheter, förefaller det ingalunda oantagligt, att de ifrågavarande jordägarna i många fall skola finna det vara för sig fördelaktigast att, i stället för att bortarrendera den för åkerbruk lämpliga marken och därmed blifva underkastade lagens många i ägarens dispositionsrätt djupt ingripande bestämmelser, begagna sig af sagda utväg, hvilken tillika sätter dem i stånd att efter behof använda detta folk äfven i den för dessa jordägareklasser i regeln betydligt viktigare trävaruindustriens tjänst. Ett sådant förfarande, därest det blefve mera allmänt, skulle lända till minskande i stället för ökande af den själfständiga jordbruksbefolkningen.»

Bland de många i ägarens dispositionsrätt djupt ingripande bestämmelser, som vissa jordägare enligt den ifrågasatta lagen skulle blifva underkastade, om de bortarrenderade för åkerbruk lämplig mark, tager jag mig friheten att i korthet fästa uppmärksamhet å följande föreslagna lagstadganden:

»2 §.

Upplåtelse på arrende skall ske för viss tid, ej understigande tjugu år, eller ock för arrendatorns lifstid; dock att aftal för viss tid, hvilket varit gällande tjugu år, må förlängas jämväl för kortare tid. Är icke arrendetiden så bestämd, som nu sagts, skall aftalet anses ingånget för en tid af tjugu år.»

Denna inskränkning i den enligt allmänna arrendelagen jordägare och arrendator tillkommande rätt att fritt träffa aftal om arrende äfven på kortare tid än tjugu år synes så mycket mera sakna skäl för sig, som därigenom väl icke underlättas eller påskyndas återförande till den själfägande allmogen af jordbruksjord, som redan öfvergått i sågverksindustriens ägo», eftersom mångåriga arrenden ju uppenbarligen, tvärtom, försvåra försäljning af utarrenderade hemman.

»3 §.

Den, som till annan upplåter jord på arrende, må ej i vidare mån än som öfverensstämmer med hvad här nedan stadgas förbehålla sig eller annan ägare af fastigheten rätt att frånträda aftalet före arrendetidens slut.

Arrendatorn äge rätt att, sedan fem arrendeår tilländagått, afträda arrendet å tid, hvartill det blifvit af honom i laga ordning uppsagdt. Har arrendatorn i aftalet förbehållit sig rätt att tidigare uppsäga arrendet, vare det gällande.»

Att ett emellan fullmyndiga personer fritt och otvunget ingånget aftal om till exempel femtio års arrende skulle vara för jordägaren bindande den öfverenskomna tiden, femtio år, men för arrendatorn, om det så behagade honom, endast fem år, synes vara så orättfärdigt och emot aftals helgd och i svensk lagstiftning, allt intill dess den särskilda norrlandslagstiftningen kommit å bane, städse iakttagen grundsats om likhet inför lagen så stridande, att sådant lagstadgande väl icke under några förhållanden lärer kunna af Riksdagen antagas, utan torde väl i fråga om arrendators af bolagsjord i Norrland och Dalarne befrielse från ingånget arrendeaftal få gälla, hvad i § 8 af allmänna arrendelagen och jämväl i § 6 af den föreliggande undantagslagen finnes stadgadt därom, att om arrendeaftalet är slutet på viss tid, öfverstigande tjugu år, och jordägaren ej vill återtaga fastigheten före arrendetidens slut, arrendatorn är berättigad att i sitt ställe sätta annan, med hvilken jordägaren skäligen kan nöjas.

»11 §.

Har arrendatorn genom nyodling eller annan jordförbättring än sådan, som afser bättrande af brister efter ty i 8 § tredje stycket sägs, på ett varaktigt sätt förökat fastighetens värde, njute han ersättning därför af jordägaren, när fastigheten afträdes; dock att ersättning för nyodling ej utgår, med mindre jordägaren lämnat skriftligt samtycke till nyodlingen eller arrendatorn före dess företagande hos jordägaren anmält sin afsikt att odla samt därvid angifvit platsen och de ungefärliga gränserna för det tillämnade odlingsområdet äfvensom genom intyg af behörig person styrkt, att området lämpar sig för odling. Behörig att utfärda intyg, som nu sagts, är i statens eller hushållningssällskaps tjänst anställd landtbruksingenjör, agronom eller jordbrukskonsulent, så ock annan, som Konungens befallningshafvande tillerkänt behörighet därtill.

Ersättning, som nu sagts, skall beräknas efter det ökade värde, fastigheten till följd af nyodlingen eller jordförbättringen kan anses äga,

då den af arrendatorn afträdes; dock må ersättningen ej öfverstiga den för arbetets utförande nödiga kostnad.

Har arrendatorn i aftalet tillförsäkrats rätt till ersättning för förbättring i vidare mån än nu är sagdt, vare det gällande.»

Det i denna § innefattade stadgande, att jordägaren skulle i vissa fall vara skyldig godtgöra arrendatorn jämväl för odling, som arrendatorn utan samtycke af jordägaren verkställt, är visserligen framhållet såsom kraftigt befordrande i Norrland och Dalarne synnerligen önskvärd uppodling, men utom det att arrendatorer väl i allmänhet ej äro kapitalstarka nog att kunna ägna arbete och kostnader för afsevärd uppodling, synes det oskäligt och med sunda rättsbegrepp icke öfverensstämmande att jordägare skulle nödgas ersätta odling, som blifvit af arrendator verkställd, änskönt jordägaren därtill ej velat lämna samtycke, af skäl måhända att han med afseende å odlingsområdets användande efter arrendetidens slut haft andra planer, vid hvilkas realiserande den verkställda odlingen vore för honom värdelös, eller att hans ekonomiska eller andra förhållanden gjorde det för honom olägligt att bekosta odling å annan tid, än han, såsom jordens ägare, väl, i all rimlighets namn, själf borde få bestämma.

»21 §.

Arrendatorn vare oförhindrad att å den arrenderade jorden verkställa nyodling, dock ej utan jordägarens medgifvande å mark, därå finnes ståndskog. Utan jordägarens tillstånd må arrendatorn ej å fastighetens ägor svedja eller verkställa bränning af jord.

Arrendatorn vare berättigad att på lämpligt ställe å den arrenderade jorden eller, om denna utgör allenast visst område af en jordägaren tillhörig fastighet, å annan mark, som hör till fastigheten, efter anvisning taga erforderligt virke till vedbrand och till de arrendatorn åliggande reparationer afvensom till hägnader, hässjor och täckdikning samt redskap. Har genom jordägarens åtgöranden skogstillgången å fastigheten under arrendetiden så medtagits, att arrendatorn ej däråf kan erhålla sitt fulla virkesbehof, vare jordägaren pliktig att på annat för arrendatorn lägligt sätt tillhandahålla denne det felande.

Utöfver hvad ofvan är stadgadt, må arrendatorn ej i annan mån än arrendeaftalet bestämmer nyttja fastighetens skog; äge ej heller afhända fastigheten torf eller annat, som icke är att hänföra till dess årliga afkastning.

22 §.

Finnes ej å den arrenderade jorden erforderligt bete för de hästar och nötkreatur samt får, som kunna vinterfödas därå, och utgör denna jord allenast visst område af en jordägaren tillhörig fastighet, vare arrendatorn berättigad till nödigt bete jämväl å öfrig skog eller utmark, som hör till fastigheten; dock att därvid må af jordägaren undantagas mark, hvarå i skogsvårdssyfte vidtagits anordningar, som af betesrätten skulle lida märkligt intrång.

28 §.

Har i arrendeaftalet intagits villkor, som strider mot hvad ofvan i denna lag stadgats, vare det villkor utan verkan.»

Att arrendator, oberoende af hvad aftal därom må vara emellan jordägaren och honom träffadt, förklaras berättigad att å arrenderade jorden eller annan mark, som hör till fastigheten, taga erforderligt virke till vedbrand, reparationer, hägnader, hässjor, täckdikning och redskap, äfvensom att å marken njuta betesrätt för hästar, nötkreatur och får, kan med säkerhet antagas i väsentlig mån föranleda därtill, att jordägare, som vilja hafva sin skog vårdad, afhålla sig från jordens utarrendering, vare sig till arbetare, som vilja ägna sig åt jordbruk, eller, såsom hittills ofta skett, till angränsande grannar, som själfva hafva skog och bete för sina kreatur, men som ändock, äfven om annat aftal träffats, enligt förestående kategoriska lagparagrafer, skulle vara berättigade till skogsfång och mulbete å arrenderade hemmansdelar och, eventuellt, jämväl å annan upplåtarens mark.

Under sådana förhållanden och då Norrlandskommittén ej haft omständsamhet och mod att vid framställande af förslag angående denna undantagslagstiftning föreslå och påyrka tvång för bolag och föreningar för ekonomisk verksamhet i Dalarne och Norrland att på de i förevarande lagförslag stadgade hufvudsakliga villkor utarrendera sina hemman och hemmansdelar, lärer väl följderna af lagstiftningen i fråga blifva den, att dessa förkättrade bolag och föreningar, hellre än att gifva till spillo den skogsvård, som helt naturligt intresserar dem mera än den obetydliga lega som de, under en mängd betungande och prekära villkor, kunde betinga sig för några hektar jord, i de flesta fall undandra sig att utarrendera jorden, utan låta den i stället för ägarnes egen räkning skötas af deras, genom fritt arbetsaftal antagna arbetare, hvarigenom för visso icke kommer att befordras vare sig bildande af egna hem eller jordbruksjordens återförande till den själfägande allmogen.

Med hänsyn till här ofvan anmärkta och jämväl flera i förevarande lagförslag innefattade olämpliga och mot gammal hederlig svensk rättsåskådning stridande stadganden, som uppenbarligen ej leda till därmed åsyftadt ändamål, och då för öfrigt med särskild undantagslagstiftning i här ifrågakomna hänseenden synes böra anstå, till dess, efter någon tids allmän tillämpning, äfven i Norrland och Dalarne, af den af Riksdagen antagna allmänna lagen om nyttjanderätt till fast egendom, sig visat, huruvida och i hvad mån särskild lagstiftning om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne må vara af sig företeende förhållanden påkallad, vågar jag härmed vördsamt hemställa och föreslå,

att Kungl. Maj:ts nådiga proposition n:o 10, innefattande särskilda bestämmelser om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne, icke måtte af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 4 april 1907.

Magnus Unger.